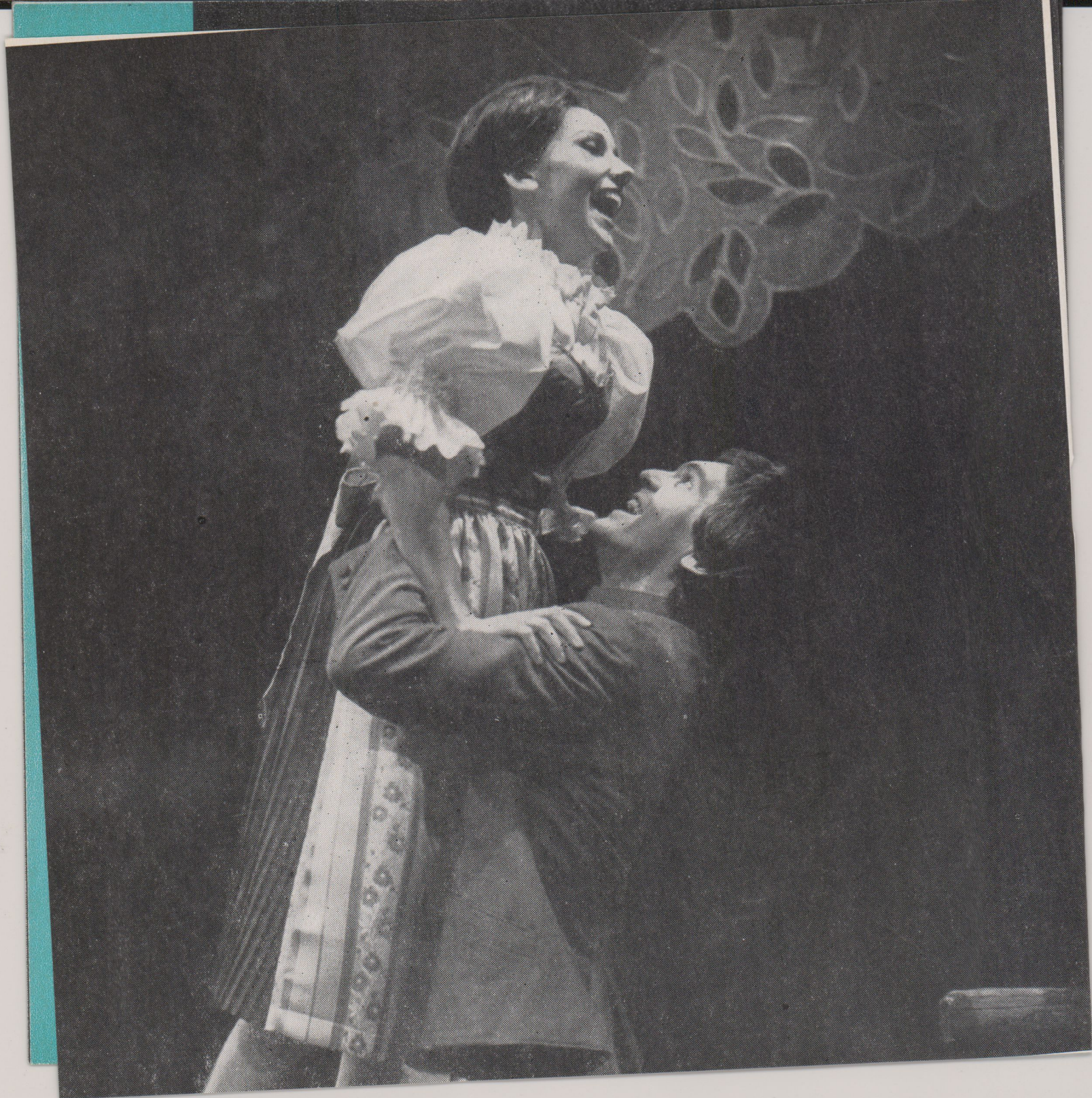

JOSEF KAJETÁN TYL

**STRAKONICKÝ
DUDÁK**

Státní divadlo v Ostravě, nositel Řádu práce

Pro hru, v níž chtěl zobrazit český lid, zvolil si J. K. Tyl téma, které dobře dovolovalo vytvořit takový syntetický obraz. Byla to látka o proslulém českém dudákovi, těšící se za národního obrození velké popularitě.

Naproti tomu ještě rozsáhlejší a významnější skupina pohádek o Honzovi byla tehdy záměrně opomíjena, neboť zřejmě vznikla obava, že by mohla být proti Čechům zneužita. Tím, že se Tyl opřel v této hře o český lidový folklór, umožnil si ve velké nadsázce zobrazit několik výrazných národních typů, zejména ovšem Švandu, a také si zajistil rezonanci svého díla v národním kolektivu. Dudácká látka dovolovala Tylovi zobrazit v ústřední postavě báchorky i postavu svým způsobem světovou. V obraze muzikanta mohl totiž znovu oslavit české muzikantství, které mělo v cizině zvukně jméno, neboť tu někteří hudebníci vynikli jako zpěváci, dirigenti, instrumentalisté a hudební pedagogové. Mnozí současníci viděli v hudebnících jakési první vyslanec našeho národa. Látka dávala také výbornou příležitost k oslavě české polky, která se v první polovině 40. let rozléla po světě. Proto Tylův dudák musí hrát polky a také polkou vítězit. Stavovské divadlo, zachvácené kultem polky už koncem 30. let, oslavovalo Švandou světový triumf tohoto českého společenského tance. Polkový rytmus - na přání autora - prostoupil premiéru. Polka zazněla už v předehře. V polkovém rytmu byly napsány i Šavličkova a Kalafunova píseň i oba kuplety Vocilkovy...

VTylových obrazech ze života a zejména v jevištních báchorkách, dosáhlo české obrozené divadlo vrcholu v práci s češtinou jako jevištní řečí. Vůdčí dramatik opustil nyní názor, že jevištní jazyk má být »otiskem« odpovlechnutého jazykového projevu a proto opomíjel nejen dosud běžné cizojazyčné nebo smíšené projevy, ale i kalky, dialektismy a žargonové výrazy. Užil-li některých z těchto prostředků k charakteristice, pak vždy jen po dobré úvaze. Tylova čeština byla pocítována sice jak živá mluva lidová, avšak zároveň i jako součást tehdy ještě neustálené spisovné normy. Měla platnost vzoru. Byla srozumitelná širokým diváckým vrstvám, obsahově přesná, divadelně mluvná a zněla nenásilně, prostě a přirozeně zejména v převládajících prozaických částech. České drama s úspěchem plnilo jazykový úkol v tom smyslu, jak jej Tyl vytyčil už na počátku 30. let.

V rozmezí této koncepce práce s jazykem Tyl diferencoval promluvy postav. Lid mluvil vždy konkrétně a zároveň obrazně, poněvadž mu autor vkládá do úst typické lidové výrazy, hovorové obraty, rčení a úsloví. Lidovost Tylových řečí netkví tedy na stránce hláskové, ale právě ve způsobu slovního výběru, volby vět a větných prostředků. Postavy urozené, exo-

tické, napřirozené, vyjadřují se naopak knižní češtinou, jazykem lexikálně poetickým a přeplněným obrazy.

Forma jevištní báčorky vynášela do básnické roviny obraz ze života. Strakonický dudák i ostatní báčorky byly poutavou romantickou divadelní podívanou v nejlepším slova smyslu, zaměstnávající srdce i mozek diváka. Divadelnost báčorky zdůrazňoval Tyl – na rozdíl od svých obrazů ze života – rušením životní iluze. Nejčastěji používal k tomuto cíli kupletu, který leckde nesouvisel s charakterem postavy a někdy ani ne s dějem. Herec jej zpíval na rampě před divákem. Také v extempore dávali herci najevo, že jde o hru, o divadlo. Snahy o velkou podívanou tkví už v bohatém a zajímavém romantickém ději, který se rychle rozvíjí krátkými scénami, přinášejícími v promyšleném kompozičním sledu veselé i vážné záběry z vesnice, české krajiny a zdalekého města. Podobně i v ostatních báčorkách Tyl ustavičně zaměstnával oči diváka kupením zajímavých dějišť, naplněných poutavým dějem. I tu totiž byla rozehrávána, byť velmi střídavě a funkčně, jevištní mašinérie. Tylovy scénické poznámky dokládají, že se scéna přelévávala ze scény, užívalo se létacích strojů, rozestupovaly se skály atd. Neobvyklou podívanou nabízel také krojovaný svět vesnice, exotika cizinců a nadpřirozený svět. Do hry byly vloženy i taneční vložky.

Předpoklady trvalého jevištního života Strakonického dudáka netkví jen ve velké scénické účinnosti báčorky. Nalézáme je i v tom, že problematika hry má nadčasovou platnost, takže zaujímá – z různého aspektu – různé divácké generace. Čeští diváci, aniž by si to uvědomovali, přistupují ke hře také jako ke svému zrcadlu, poněvadž je v ní – lépe než ve většině her – zachyceno mnoho podstatných rysů našeho národního charakteru. Strakonickým dudákem vrcholilo obrozenecké úsilí o české národní drama. Vyústilo v díle, které vzniklo v kontaktu s masovou lidovou diváckou základnou českého pražského divadla. Zároveň hra uspokojovala i náročné diváky, takže Havlíček mohl po premiéře napsat, že Tyl tentokráte vyhověl zároveň « i parteru i horním krajinám ». V zásadě byl však problém českého národního charakteru vyřešen v žánru lidové hry. Tylův Strakonický dudák je – spolu s Kutnohorskými havíři – prvním velkým uměleckým dílem o českém lidu, k němuž dospělo naše demokratické umění v éře kapitalismu. Vzniká na vrcholu národního obrození v sousedství Kytice Karla Jaromíra Erbena (1853) a Babičky Boženy Němcové (1855).

Ze studie profesora FRANTIŠKA ČERNÉHO ve druhém díle
Dějin českého divadla

STÁTNI DIVADLO V OSTRAVĚ, NOSITEL ŘÁDU PRÁCE

JOSEF KAJETÁN TYL

STRAKONICKÝ DUDÁK

BĀCHORKA O TŘECH JEDNĀNĪCH

Režie **BEDŘICH JANSA**, výtvarník scény a kostýmů **Ladislav Provazník j. h.**, scénická hudba **Karel Kupka**, pohybová spolupráce **Karel Jurčík**, asistent režie **Václav Antoř**, dramaturg **Jiří Matějček**

Představení řídí **Miroslav Bílek**, text sleduje **Heda Reminová**
Premiéra 26. května 1973 v Divadle Zdeňka Nejedlého

Lesana, panovnice nad lesními pannami, polednicemi a divými ženami
Rosava, polednice

Eva Jelínková
zasloužilá umělkyně
Jiřina Froňková

Kalafuna, venkovský muzikant

Přemysl Matoušek
Milena Asmanoá

Kordula, jeho žena
jejich děti

Honzík

Frantík

Kačenka

Švanda, mladý dudák

Tomáš, starý dudák

Koděra, rychtář

Šavlička, voják na dovolené

Trnka, starý hajný

Dorotka, jeho dcera

Nalejváček, hostinský

Váša

Franěk

Kuba

Matěj

Ondřej Malý *
Tomáš Zaoral *
Jaroslav Hanačík *
Michaela Šárská *
Simona Postlerová *

Stanislav Šárský
Miloš Pavlín
Bedřich Kolliner
Alexandr Postler
Miroslav Horák

Alexandra Gasnářková
Jan Vlasák
Karel Bartoň
Jiří Fišer
Jiří Wimmer
Adolf Kohuth

Pantaleon Vocilka
Král Alenoros, pán zemí neznámých

Karel Vochoč

Zulika, jeho dcera
Alamír, její ženich
Mikulí, hospodský

Jiří Duras
Jana Vochočová j. h.
Václav Antoř
Stanislav Malý

Tanečník
Zpěvák

Jiří Duží
Zdeněk Lazar ***

Lesní panny a divé ženy

Anna Bazgerová **

Jaroslava Šimčíková **

Anna Miková **

Libuše Šalamounová ***,
vážná ***

Ludmila Dejmková

Vesničané, lesní panny a divé ženy, dvořané, stráže

členové sboru opery a baletu SDO, posluchači konzervatoře a členové externího sboru činohry SDO

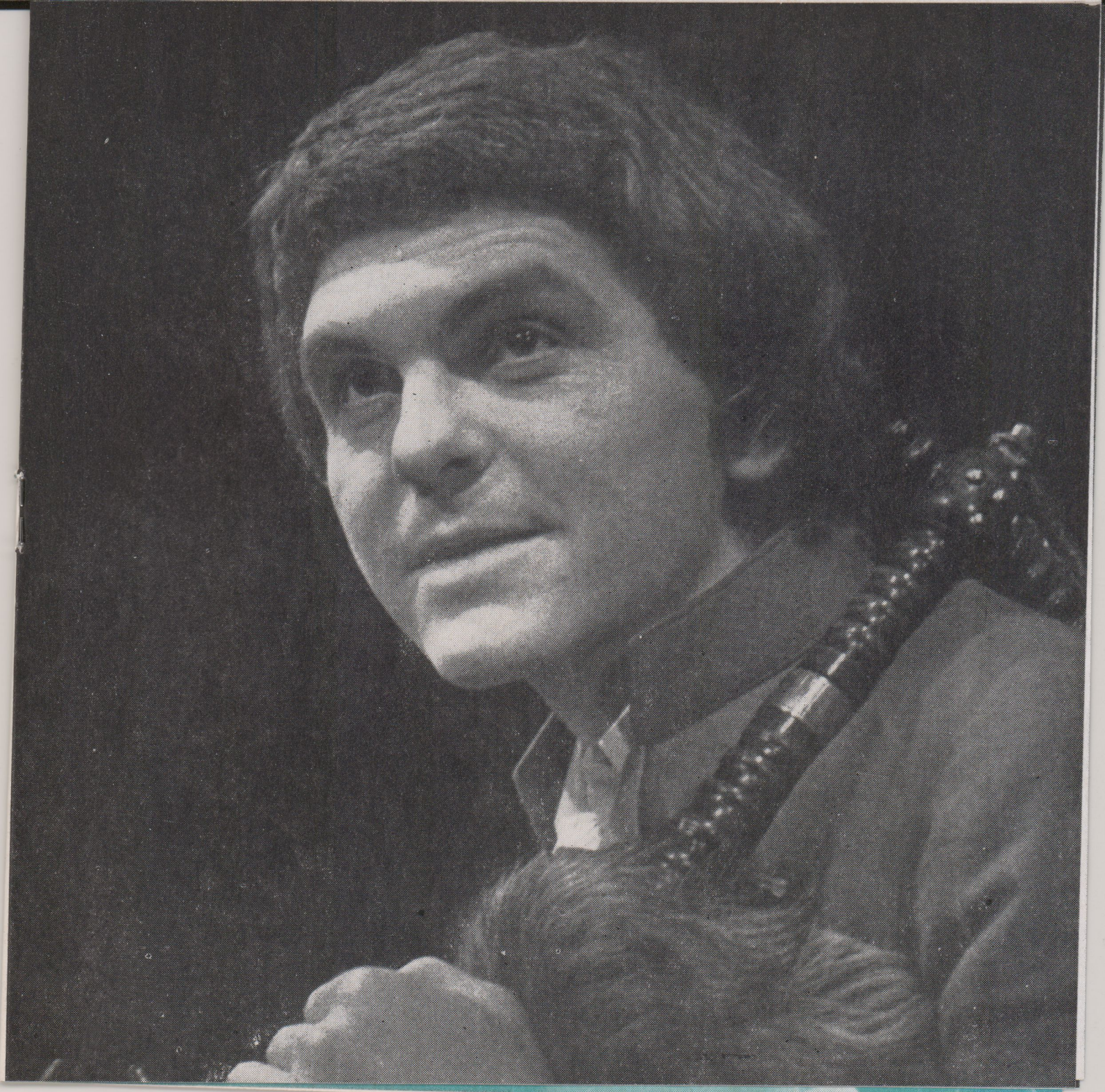
* dětská role

** posluchačky hudebně-dramatického oddělení konzervatoře

*** členové sboru opery SDO

Hrají členové operního orchestru SDO, řídí K. Kupka

Přestávka po druhém dějství

V době, kdy psal J. K. Tyl svůj příběh o českém muzikantovi, který chce dobýt ve světě svým uměním jmění, napsal také tento dopis, adresovaný snad dr. J. Fričovi:

1847

24. července
v Praze

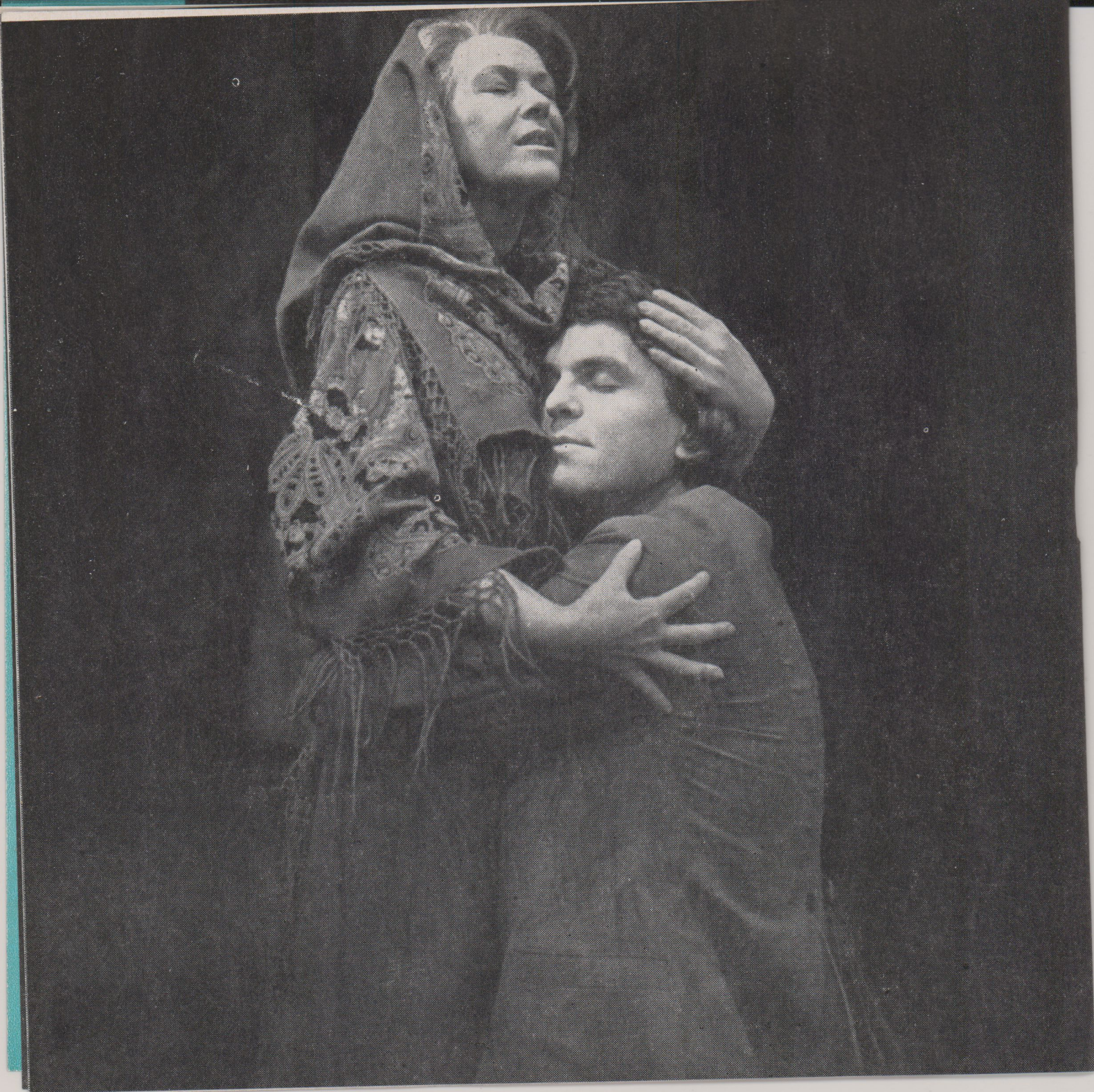
Tísni času, nevalnými příjmy a zastaralými nehodami sklíčen, nemohl jsem až doposavad nájem sehnat, kterýž musím tyto dny tím spíše odvést, poněvadž se budu stěhovat, nemoha déle sám pro sebe tak velké obydlí držet, jako jsem držel, dokud jsem měl u sebe tchána a tchýni.

Doufal jsem, že budu do těchto dnů s literární prací hotov, kterouž mám pod perem a jistě odbydu. Ale bohužel, nenechala se mi práce na den odměřit – nyní také několik dní churavím, tudíž nejsem ještě hotov, a proto snažně prosím, zdali by mi Vašnost sumou 40 zl. na dva měsíce dobrotivě pomoci nemohl? – Do té doby dostanu jistě zajisté nějaký honorár a s velikou, trvající vděčností dluh svůj zaplatím.

Jeť to arci smělost, že se k Vašnostem utíkám – já to dobře cítím; ale moje nesháze jsou tak veliké, že jsem si musel té smělosti dodati. Prosím tedy ještě jednou! Ani byste Vašnosti neuvěřil s jakou bolestí ten krok činím – s bolestí, že jsem při všech svých zámyslech alespoň tak dalece nedospěl, abych mohl poněkud bezstarostně obstáti! A já se dojistá rád přičiním, ale tenkrát nemohl jsem doléhajícím okolnostem se ubrániti – abych byl nemusel Vašnosti obtěžovati.

S důvěrou i bázní vyslovení prosby své očekávaje jsem jako vždy s hlubokou úctou Vašnosti oddaný

J. K. Tyl

Program Státního divadla v Ostravě, vyšlo k premiéře hry J. K. Tyla Strakonický dudák 26. 5. 1973. Redakce dr. Jiří Matějček, grafická úprava Zdeněk Rozum, foto František Krasl. Vydavatelství Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 22, Ostrava 1, Hollarova 14. Cena Kčs 2

